

Slovo vyslovené v temnotě: poezie Davida Harsenta

Ačkoli píše už přes 50 let a za svou jedenáctou sbírku *Fire songs* získal před pěti lety Cenu T. S. Eliota, český čtenář se s Davidem Harsentem nejspíš setkává poprvé. A přitom je jen o několik let mladší než anglofonní básníci u nás docela dobře známí. Syrovější než Ted Hughes, fantastičtější než Seamus Heaney. Harsent rozrývá usazené vrstvy naší historie i vědomí: „Mrtví mají povoleno chodit mezi námi.“

David Harsent se narodil v roce 1942 v hrabství Devon v jihozápadní Anglii. Ian Hamilton, jemuž Harsent posílal své první básně do časopisů *Times Literary Supplement* a *The Review*, aniž by věděl, že Hamilton působí v obou těchto periodikách, o něm řekl: „Pochází tak nějak odnikud.“ Harsent skončil se školou v 16 letech a začal pracovat v knihkupectví. Mohl tehdy pokračovat ve studiu kovodělnictví, ale rodina potřebovala peníze. V devatenácti letech se oženil, o rok později se páru narodilo první dítě.

Potom pracuje roky jako nakladatel a editor. „Všichni básníci potřebují práci, která je bude živit,“ nechává se slyšet opakovaně a jeho tón je až lítostně kritický. To jsou materiální podmínky umění, které je na samém okraji zájmu společnosti. A není se čemu divit. Na to, aby se čtenář vzdělával v literárním kánonu a formě, je potřeba čas. Ten dnes málokdo má, málokdo si jej chce podle Harsenta vyhradit. I proto nezřídká útočí na rychlost a povrchnost doby, jejíž soustředění prý ukradlo filmové plátno a televizní obrazovka. V roce 1983 nakladatelskou činnost ukončuje a přechází na volnou nohu. O několik let později mu pod pseudonymem Jack Curtis vychází první detektivka. V psaní detektivní prózy pokračuje, po roce 2000 mění pseudonym na David Lawrence. V roce 1991 je v londýnské Královské opeře uvedena premiéra opery *Gawain* s jeho libretem. Se skladatelem Harissonem Birtwistlem pokračuje ve spolupráci i na dalších operách (např. *The Minotaur*, 2008). V nultých letech také začíná psát scénáře pro televizní detektivní seriály, mimo jiné i pro *Vraždy v Midsomeru*.

První zásadní setkání s literaturou je pro Harsenta kniha *The Oxford Book of Ballads* Arthura Quiller-Couche, kterou mu přinesla babička, aby se rozptýlil. Tehdy se doma léčil ze zranění po pádu do schodišťové šachty. Ačkoli jsou Harsentovy verše většinou méně zpěvné a nápadně obraznější než verše balad z pohraničí Arthura Quiller-Couche, hodně z nich v jeho poezii zůstalo: svérázní hrdinové i antihrdinové, důraz na zvuk, přírodní motivy.

Za více než padesát let vytvořil Harsent zlověstnou krajinu, kde čas je k smíchu, protože dost hrůzy už tady bylo, a co přijde, bude spíše zpestřením. Estetika zla je, zdá se, pro Harsenta nevyčerpatelná. Podstatné nejsou historické události jako takové, ale až jejich literární ztvárnění, přesazení do světa znaků. Teprve tam nabývají na smyslu. Zaslouží si Jidáš zatracení, když by se bez něj Ježíš neprojevil jako mesiáš? Na to se ptá Harsent [ve svém článku v deníku The Guardian](#). Příšeří na tomto území není jen tísnivé, není ani pouze hrůzné. Často ho sytí hravost a tělesná intimita.

Sbírka *A Violent Country* z roku 1969 už v sobě má mnohé z toho, co se později udrží jako podstatné. Archetypizované vize, prorocká přímočarost, rodící se báje. Jednou z básní v ní uvedených je i *Legenda*. Skupina vojáků putuje stále nehostinnější divočinou.

Byla to zem plná násilí:

výbuchy a surové západy slunce,

nevysvětlitelné výkřiky,

lesknoucí se cáry

zmrzačených zvířat

chycené ve větvích stromů.

Cesty se zakrátko ztratily

v kapradí; ostnaté větve

nám tloukly do helem,

naše hedvábí a hermelín

smutně omšelé. Byl to

docela úkol.

Mytické dítě

jsme potkali hluboko v lese;

nebyl růžový

a nesmál se, jak říkali.

Byl cítit ohněm.

Byl zelený jako led.

Nechali jsme ho tam - špatné

znamení, tak jako západ.

-

Motivy boje (doslovného nebo metaforického) a jeho důsledků se budou v různých variacích objevovat v Harsentově poezii stále častěji. Vrcholy válečné tematiky budou sbírky *News from the Front* (1993) a *Legion* (2005). Jak napovídají názvy, v první knize jde hlavně o komunikaci přes válkou vymezené hranice, ve druhé se ocitáme přímo uprostřed blíže neurčených konfliktů. Přestože Harsent válečnou zónu nejmenuje, jednou z historických událostí, která jeho poezii živila, byla bosenská válka. V roce 1997 pod názvem *Sprinting from the Graveyard* vyšel Harsentův překlad básní Gorana Simiče, které vznikaly v obklíčeném Sarajevu. Sám Harsent Bosnu několikrát navštívil. Na jednom z jeho čtení měl být i Radovan Karadžić.

Vybraný úsek básně *Ostřelovač* ze sbírky *Legion* je osamocenou promluvou anonymního vojáka, který popisuje svou izolovanou - ale s ohledem na situaci vlastně velmi pohodlnou - pozici:

Ostřelovač

...

Přes náměstí nese nějaká žena vodu.

Běží pomalu, běží tak, aby ji nerozlila. Pak do výhledu

vejde dítě, míří přes dlouho diagonálu, běží jak zajíc,

cik-cak. Jsem tu zachumlaný, v pohodě, s klobásou a pivem

a polními kamínky, aby byly prsty k použití. Dny míjejí.

Ve svém teplíčku, doupěti se mám víc než dobře;

mám kde složit hlavu a kde se vychcat

a - pro zábavné disputace - mám ptactvo nebeské.

...

-

Harsent se obsedantně zabývá protiklady. Život, smrt; světlo, tma; voda, oheň. Málokterá jeho mikroepika se ale obejde bez pohybu, beze změny. Extrémy zjevuje teprve přechod mezi nimi, až někde mezi nimi se zjeví hranice. Sbíрка *Fire Songs* (2014) začíná evokací překvapivě konkrétní historické události. 16. července 1546 byla upálena jako kacírka spisovatelka a básnířka Anne Askew. Tehdejší nakladatelé John Bale a John Foxe ji vydáním jejích textů zařadili do protestantského kánonu mučedníků. Událost se rozprostírá přes desítky řádků, zahrnuje útržky z textů (v původní, raně moderní angličtině) samotné

Askew i jejího apologety Johna Balea.

A za půlkou sbírky přichází koncentrovanější báseň, v níž oheň střídá komplementární element. Její hlavní postavou je také žena, která překračuje hranici. Tentokrát však nepohlcuje plamen, ale voda. Jednu úroveň střídá druhá, škálu mezi životem a smrtí tvoří odstíny modré, od nebesky světlé, viděné přes hladinu vody, po modř nerozpoznatelnou, nesdělitelnou.

Ponoření

Jen trochu hlouběji a ztratí světlo. Nejdřív

se dá povrchu dotknout - ty tvary mohou být oblaka

nebo ptáci v letu ... Obrací tvář k hladině,

naposledy ke světu, z něhož přišla, zaslechnuté

náznaky hlasů slábnou, když klouže

ze skoro-dne do skoro-noci, šedozelená tmavne

do modré, pak víc než modré, pak do modré, co nespátřil

nikdo jiný než ona, a pomalý spodní proud ji odděluje

od všeho, co měla nebo chtěla, co kdy byla.

-

Když v květnu 2009 vystřídala na pozici tzv. poet laureate Andrew Motiona Carol Ann Duffy, Harsent se vyhnul vyjádření o dotyčných osobách, zato se nesmlouvavě vyjádřil o samotném institutu. Status jakéhosi „zasloužilého umělce“ má v Anglii dlouhou tradici, vyvinul se z institutu dvorního básníka. Prvním anglickým vavřínem ověčeným básníkem se pak stal John Dryden v roce 1668. Dodnes (byť s přestávkami) je zvolený básník kromě peněz odměňován bečkou sherry. A to trochu souvisí s tím, co má Harsent na mysli. Poezie není bodrá zábava a úkolem básníka není zajímavou formou vypravovat historické události (narození, sňatky a úmrtí v královské rodině) nebo snad dokonce dobře zvolenými slovy zachycovat pocity. Poezie se nedá psát na objednávku. Podle Harsenta se nejedná o zaměstnání, ale o způsob života.

I status samotného Harsenta se zásadně proměnil. Novináři tradovaný biografický mýtus o chudém básníkovi odnikud (ve zkratce zopakovaný výše) získal postupně materiálně-společenský plot-twist. Harsent dnes žije v „typicky anglickém“ řadovém domě o několika patrech v lukrativní londýnské čtvrti Barnes. Jeho poezie ale naštěstí novými podmínkami, které jako problematické rozpoznává u ostatních básníků, zůstala nezasazena. V poslední sbírce *Salt* z roku 2017 Harsent prokazuje, že jako tvůrce nezpohodlně. Jeho texty jsou i pořád emociálně naléhavé, surové. Nová je především topografie. Rozsáhlé krajiny vystřídala těžko mapovatelná intimní blízkost. Fragmentární básně jsou mnohdy imagisticky strohé, podobně jako tomu bylo u raných sbírek. Dlouhá vyprávění vystřídal děj naznačený předměty a gesty, malá kázání a přísloví pro jednadvacáté století.

Helix pomatia uprostřed kruhu soli:

udělujeme očištění, jako solí sypeme

slimáky, aby se svíjeli čistotou,

jako solí zahrnujeme záda zbitého člověka.

-

David Harsent doposud vydával novou sbírku poměrně pravidelně zhruba jednou za tři roky. Pokud se jeho tempo nezmění, můžeme očekávat další knihu možná už v příštím roce. Dosavadní trajektorie Harsentovy poetiky nasvědčuje, že by mohla přijít sbírka poezie, která bude v rámci celého díla civilnější, ale rozhodně nijak zvlášť milosrdná.